

Dietari Xavier Serrahima

EL MEU TEMPS I

Per al públic majoritari fins fa tot just quatre dies resultava gairebé impossible fer-se una idea, ni tan sols aproximada, de la colossal magnitud de la tragèdia que suposà, per al món cultural i literari de la nostra terra, l'exili a què es veieren forçats la majoria dels intel·lectuals després de la Guerra Civil. Per més que una bona part dels autors d'aquesta versió catalana del segle d'or renaixentista eren prou coneguts –Josep Carner, Josep M. de Sagarra, Carles Riba, Mercè Rodoreda, Anna Murià, Pere Calders...–, d'altres contemporanis seus, que posseïen una vàlua artística similar, no tenien pràcticament visibilitat fora dels àmbits acadèmics.

Els seus llibres, donat el cas que el cataclisme bèl·lic hagués permès que arribessin a veure la llum del dia, no s'havien reeditat i, per tant, eren introbables. Per fortuna, des d'un temps ençà algunes editorials coratjoses i amb esperit de país s'han proposat posar remei a aquesta malura que semblava irremeiable, posant a l'abast del lector no especialitzat obres destacades que l'odi dels uns i la negligència dels altres havien injustament relegat a l'oblit, publicant llibres, entre d'altres, de Bladé i Desumvila, d'Amadeu Cuito i de Ferran Soldevila.

Una nova i benvinguda recuperació és *Diari íntim. Escrits autobiogràfics* (Acontravent), que aplega en un sol volum el conjunt de documents d'aquest caràcter que Rafael Tasis anà redactant, de manera discontinua, al llarg de la seva vida: des que tenia tot just quinze anys, l'any 1922, fins a ranejar en la cinquantena, l'any 1951. Escrits, d'interès desigual, que empengué amb la finalitat declarada de “contribuir a deixar una imatge real del que som [...] i una imatge ideal del que podríem ésser”.

Tal i com succeí amb la major part dels polifacètics autors de la seva generació, amb Josep Pla, Rovira i Virgili i l'esmentat Soldevila al capdavant –creadors d'una obra extensa i admirable, generalment d'una qualitat més que elevada–, acarà

Acontravent publica 'Diari íntim. Escrits autobiogràfics', de Rafael Tasis, amb edició de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet

“A casa nostra, la literatura és un acte de servei”, va dir Tasis

L'autor narra la infernal fugida dels republicans cap a l'exili

aquesta àrdua tasca combinant la infatigable capacitat de treball, tan aclaparadora com inversemblant, que els caracteritzava, amb la invencible voluntat de servir el país que els agermanava a tots: “A casa nostra i a dia d'avui, la literatura no pot ésser altra cosa que un acte de servei.”

Un “acte de servei”, tot i que també de pervivència, que confereix l'imprescindible toc d'unitat a aquest recull de proses disperses en el temps i en l'espai, dotat d'un “gran interès humà”. Interès humà no pas personal, egoista o narcisista, sinó comú, que passa per davant –i, el que és més important, per damunt– de la seva individualitat concreta, alliberat de grans pretensions o propòsits: “En emprendre el meu intent d'autobiografia sincera [...]

que m'acompanya ja fa uns quants anys en la meua desordenada tasca d'escriptor català [...] procuro dur al paper els episodis més significatius [...] d'una vida vulgar de barceloní, en la qual els grans trasbalsos col·lectius han tingut un reflex més o menys intens.”

L'objectiu de l'autor de *La Bíblia valenciana*, doncs, no és tant un de particular, que l'afecti sobretot –i, encara menys, únicament– a ell, que li permeti l'acompliment egòlatra dels seus més arrelats desitjos i il·lusions –“fantasies, les de sempre, els somnis de joia, de fama i de literatura”–, sinó un de més gran abast: “La meua obra pot prendre's a benefici d'inventari com una temptativa de reconstrucció de l'època que m'ha tocat de viure, sobretot en tant que català.”

No obstant aquesta declaració de principis o intencions –que és tan veraç com insuficient, tan certa com limitada– ens errariem de ple si creguéssim que l'atractiu d'aquest volum és exclusivament de caràcter genèric, global o extrapolable a qualsevol persona mínimament culta del seu temps.

Malgrat la modèstia de les seves declaracions, cal posar el degut èmfasi en el fet que, tot i reconèixer que, en part, el seu valor prové d'aquesta extensió genèrica, de descoberta o recobriment del seu temps, el que transforma aquests escrits autobiogràfics en especialment interessants és el fet que ens permet aproximar-nos al coneixement de la vida del seu autor. Com destaquen amb bon criteri Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, els seus curadors, aquest *Diari íntim* esdevé, sobretot, “el retrat de la construcció d'una personalitat [...], el diari de l'educació sentimental de Rafael Tasis”.

Inicis d'adolescent

Educació sentimental, viatge iniciàtic i d'aprenentatge, o *Bildungsroman* biogràfic –si se'ns permet el terme– que, tanmateix, considerem que no és rodó del tot. I, menys encara, en les seves fases inicials. Les primeres temptatives d'escriure un *Diari íntim*, corresponents als anys 1922 i 1923, són, massa visiblement, una obra d'adolescència: plena de somnis, esperances i projectes –“Il·lusions! Bombolles de sabó sobre les quals hom basteix la felicitat!”– però mancats tant del domini de les encara poc esmolades eines literàries com d'un bagatge existencial suficientment ric, madurat, assaonat o macerat, per produir un fruit saborós i de qualitat.

Més propi del jove que tracta de trobar el seu camí, i de trobar-se a ell mateix, que no pas d'un escriptor bregat en mil i una batalles que recobra l'ombra melangiosa de les seves passes. El seu interès és més estrictament arqueològic, de descobriment dels fonaments primigenis de l'arquitectura vital de Tasis, del substrat del seu apre-

JO

Trenta-nou anys de records de Rafael Tasis

A l'esquerra, retrat de Rafael Tasis de la portada del llibre. En aquesta pàgina, exiliats al Portús el 1939. FONTS: JOAN SOLÉ I PLA / ARXIU NACIONAL DE CATALUNYA-ANC

mentatge de l'escriptura, que no pas literari. Tot i comptar amb una gens menyspreable presència d'exemples de geni, que justifiquen de sobra haver-los rescatat de l'ominosa ombra de l'oblit, cal considerar-lo més com una mostra de *la voluntat de ser* (escriptor) que no pas d'un escriptor realitzat; més d'un escriptor en potència que no pas en acte, per dir-ho en termes aristotèlics; més del serà que no pas de l'és.

És per aquesta raó que considerem que és a partir de les anotacions –*Impressions de cada dia* o *Expansions íntimes*– del 1928 que el *Diari íntim* consolida el nivell d'intensitat, literari i existencial, que el converteixen en tan rellevant com atractiu, ja no tant sols per als seguidors de l'obra tasià, sinó per a qualsevol persona amb un mínim de

vel·leïtats intel·lectuals, culturals o artístiques.

Des del benaurat moment en què es produeix la confluència del progressiu domini de les eines literàries de l'autor barceloní amb el solatge de l'experiència, els escrits autobiogràfics emprenen el vol i abasten el seu nivell de qualitat i d'encís que corresponen a un autor de la seva talla. Nivell que anirà acreixent-se fins a assolir el seu cim indiscutible en el *Diari de guerra i d'exili (1936-1944)*, que ofereix uns apunts magnífics, dotats d'una poderosíssima força expressiva i descriptiva, que deixen en el lector o lectora una petja indeleble.

En especial, són fantàstiques, colpidores, les pàgines –escrites, segons assevera el mateix Tasis, “arrencant-me a trossos vius el meu cor per a dis-

secar-lo en aquestes planes”– on relata, amb un estil directe i cru, amarat de realitat i de veritat, que les converteix en insofriblement atroces, la desesperada, caòtica i infernal fugida dels republicans cap a la frontera i l'exili. Pàgines viscudes, escrites amb tanta passió com acuitat, descrites amb un realisme i una veracitat corglaçadora, que, talment com una novel·la, fan reviure en l'escenari mig condormit de la memòria altres escenes bèl·liques tan esgarrifoses com les de *Guerra i pau*, de Tolstoi, *Vida i destí*, de Grossman, i *La part que ens toca*, de Manning.

Tant és així que bé podríem dir que amb els escrits més purament literaris –que com més va l'obra, més presents i més valuosos són– aplegats en aquest recull, Rafael Tasis dona la volta

per complet a una de les mancances que, en una ressenya publicada al diari *El Matí* el 29 de maig del 1931, Maurici Serrahima atribuïa a la seva novel·la primerenca, *Vint anys*: “L'anàlisi interna queda limitada al protagonista, amb el perill, clàssic en les novel·les de joventut, de fer falsa autobiografia.”

Gens narcisista

Si en aquella obra de joventut Tasis tendia a l'individualisme més que no era convenient en una novel·la, en els seus escrits autobiogràfics madurs aconseguí superar amb bona nota el més gran escull amb què d'habitud es troben aquells que s'aventuren a navegar per les aigües sempre perilloses dels escrits memorialístics: centrar-se en exclusiva o principalment en la vida de la pròpia persona, en

l'àmbit més íntim o familiar que, pel fet d'ésser-ho, no acostuma a oferir més que un interès circumstancial i limitat.

Malgrat que, per desgràcia, els que en redacten no ho tinguin en general present –ans al contrari: és el gènere on els orípells del narcisisme i la vanitat solen esdevenir més desacomplexadament presents–, la literatura memorialística assoleix una magnitud i un atractiu major com més àmplia i generosa sigui la seva perspectiva, com més tingui present la consigna d'Ortega y Gasset d'anitzar i tenir en consideració no tan sols el biografiat sinó el biografiat i les seves circumstàncies.

En aquest sentit, tot i que amb una certa irregularitat, l'obra autobiogràfica de Rafael Tasis té tothora present aquesta necessitat. Tant és així que bé s'hauria pogut titular *El meu temps i jo*. Abast general que queda patent en alguna de les seves magistrals anotacions sobre la Guerra Civil, que sembla extreta del capítol XII de la ja esmentada *La part que ens toca*, on es relata l'ídentic patiment que suposa per als soldats la prohibició de no “aturar-se per assistir els ferits”: “M'ha impressionat molt una cosa que m'ha dit [Ferran]. Allò que més por li feia no era de morir, sinó de caure presoner o ferit. No hi ha temps de fer presoners, ni de recollir ferits, en un avanç. Els moros us travessen amb la banyeta i ja està. Us deixen aleshores estès al camp. I entre les línies enemigues, les agonies duren de vegades dies sencers, sense que pugueu fer-hi res. Un company meu va estar gemegant, a uns quants metres de les nostres trinxeres, tota una nit i un dia, fins que va morir. Era esgarrifós de sentir-lo. I no podíem fer-hi res, perquè sortir a recollir-lo hauria estat quedar-nos-hi nosaltres.” *